

eks. i 1962 nedsat 81 asker i fællesgravnen. Det samlede antal kremationer i 1962 ved Svendborg krematorium var 361. Dette store tal fortæller jo også noget om det stærkt voksende krav om pladser for urnebegravelse.

Hvis man ikke selv har haft lejlighed til at dvæle i Svendborgs store urnelund, kunne man ved at læse ovenstående få det indtryk, at murene dominerer urnelunden, men det er langt fra tilfældet. Grønsvær og store træer behersker billedet, og de lave mure af røde sten sløres af rigelig og rigtig beplantning, så deres funktion — afgive plads til mindetavler og markering af de enkelte gravsteder — går velgørende og naturligt ind i urnelundens helhedsbillede — en gravstedslund, der vækker begejstring hos mange besøgende, deriblandt mange studieudvalg fra såvel indland som udland.

Efterskrift.

Skulle nogen få interesse i retning af samme løsning på det vanskelige problem med de små askegravsteder, som afd. arkitekt Andreas Jensen med så stort held har anvist, men mener, det vil blive for dyrt, skal jeg fra Svendborg kirkegårdes regnskab (den gamle kirkegård og Fredens kirkegård) 1962/63 oplyse, at krematoriet gav et nettooverskud på 9.092,47 kr., urnegården et underskud på 2.079,72 og urnelunden et nettooverskud på 1.252,11. Deroverfor står kistebegravelserne med et underskud på 156.242,86.

En runsten på Vallentuna Kyrkogård i Uppland

Trädgårdsarkitekt fsl. Martin Krook.

De skrivtecken, som vi benämna runor, utgjorde i det gotiska runalfabetet 24 stycken, och det är dessa som bilda underlaget för benämningen runstenar. Dessa äro i Danmark av äldre datum än i Sverige, där de äldsta, tillhöra 1000-talet e. K., således från en tid, när kristendomen hade börjat utbredas i Norden. (Se VK 20, s. 93 ff). Det lär finnas omkring 2000 runstenar inom Svea rikets gränser, varav den nordligaste står på Frösön i Jämtland. Den rikligaste förekomsten är dock i Uppland och Södermanland.

De allra flesta av runstenarna utgöra minnesvårdar, där inskriptionerna förtälja

om de döda själva och rätt ofta om släktförhållanden. Då och då talas om hjälte-dåd eller andra bedrifter, som möjliggöra en ganska exakt datering i det historiska sammanhanget. En hel del runinskrifter vänta ännu på att bliva lösta, men här och var kunna gjorda tolkningar återfinnas invid själva minnesmärket. Så är fallet vid här återgivna bild av en runsten, som står uppställd ganska nära kyrkomuren på den kyrkogård som rubriken omnämner.

Runorna förtälja följande på stenens framsida: iarlibaldi x lit x raisa x ðina x arnkuan x han x ati ain x tabu x alan xx — ... ont hans + vilket i översättning lyder: Jarlabanke lät resa denna sten efter sig, medan han levde. Han ägde ensam hela Täby. Gud hjälpe hans själ.

Baksidan har följande inskription: iarlibaldi x lit raisa x stain x at sik x kulkuan x auk x ðinkstad x ðina x karði x auk x ain ati + alt hu-tari x ðita. — I översättning: Jarlabanke lät resa denna sten efter sig, medan han levde, och han gjorde denna tingsplats, och ensam ägde han hela detta hundrade.

Inskrifterna äro från 1000-talet e. K.

Bönen, liksom korset bära vittnesmål om att Jarlabanke var kristen, och den bland många gängse föreställningen om att runstenarna emanera från förkristen tid, där den nordiska gudasagan förtäljer om många gudar, bör revideras betydligt.

Åtskilliga runstenar ha varit kullvräkt eller blivit föremål för vandalism på annat sätt, och så är även fallet med denna,

87. Forside af runesten på Vallentuna kyrkogård, Uppland.

Foto: Forf.

men den tillhör en av de bäst bibehållna och inskriptionen giver vid handen, att det är en självmedveten och om sin makt och myndighet mån man, som reste denna sten, även om bönen innebär en viss ödmjukhet, dock icke inför människor.

Urnehaveanlæg og servitutbestemmelser

Kirkegårdsinspektør, cand. hort. Sigurd G. Jacobsen

Med ligbrændingssagens voldsomme fremgang ikke mindst i købstæderne (brændingsprocenten i Odense var således i 1950 ca. 20 og i 1962 ca. 50), har man måttet udlægge mere og mere af kirkegårdenes jord til urnebegravelse, d. v. s. små gravsteder (fra 0,5 til 2 m²), og det er problemer i forbindelse hermed, der i det følgende skal omtales.

Indledningsvis må det tilrådes, at man, hvis det er muligt, anlægger urnehaver på jomfruelig jord (i denne forbindelse jord, der ikke tidligere har været anvendt til begravelse), da man derved undgår de kalamiteter, der altid opstår ved jordsænkninger i stykker, der har været benyttet til kistebegravelse. Disse jordsænkninger er i særdeleshed uheldige i en urnehave, da publikum ikke kan forstå, hvorfor jorden pludselig falder sammen: „Der er jo nedsat en urne i gravstedet, så hvorfor dette store hul?“ Opretnings efter en sådan sænkning må også i alle tilfælde påhvile kirkegårdsforvaltningen og bør ske snarest, da folk ofte er ubehageligt berørt heraf.

Urnehaveanlægget bør efter min mening være udformet på en sådan måde, at man ikke alene skæler til sublim æstetiske interesser, men prøver ved hjælp af et hensigtsmæssigt plantevalg og en nøje gennemtænkt plan at kombinere de individuelle (publikums) interesser med kirkegårdens, som må være at få et så smukt helhedsindtryk af urnehaveanlægget som muligt. Derfor må visse almene bestemmelser være gældende; men for langt den overvejende del af gravene bør disse være meget *lempelige* og stort set kun omfatte højde og bredde på mindesten, ligesom gravstedsbeplantningen må have dværgkarakter.

Derimod må strenge servitutter både på mindesten og beplantning omfatte så få grave som muligt (antallet afhængigt af anlæggets udformning), og disse grave

bør kun anvises til et publikum, der virkelig forstår, hvorfor man har pålagt gravene disse bestemmelser, og som derfor er villige til at overholde dem.

Vi har sikkert alle været ude for folk, der *ikke* har forstået, hvad det var for ting, de skrev under på ved gravstedets erhvervelse, og som senere har fortrudt, at de fik netop et sådant gravsted. Det er jo en erfaring, man har gjort alle steder, at det er meget vanskeligt for ikke at sige umuligt at overholde disse strenge servitutbestemmelser. Man bør derfor ikke udforme en urnehave i stil med Herrnhutergravlundens i Christiansfeld; thi i et sådant anlæg må man forbyde enhver form for individuel udfoldelse.

Det store publikum vil nu engang have lov til at plante stedmoder og begonia og mange andre brogede ting på deres gravsted, og hvor er så den rolige og fornemme helhedsvirkning henne? Og med hensyn til mindesten, hvad er det så for sten, folk vælger? Det er ofte oversavede natursten med en spejlende blank overflade og andet maskinarbejde, helt i tidens ånd!!!

Derfor må, som tidligere antydte, min konklusion blive: Planlæggeren må udforme anlægget, så det virker smukt i sin helhed, og således at det enkelte gravsteds mindesten og beplantning bliver irrelevant for helheden.

På Odense Assistenskirkegård er der i 1962 påbegyndt et større urnehaveanlæg efter den afbildede plan, hvor man har tilstræbt at følge de ovenfor skitserede retningslinier; jevnf. fig. 88.

Urnehaven er anlagt på et plant areal (størrelse ca. ½ ha) omgivet af stedsegrøn beplantning på 3 sider (syd, øst og vest) hovedsagelig gran og fyr. Derfor har vi til de karaktergivende hække og træer valgt noget lyst, nemlig bøgække og lærketræer.

Hovedinddelingen: 5 gravgårde omgivet af bøgække, 1,80 m høje. Indenfor hver gravgård er anvendt *buxus semp. rotundifolia* som baghæk, højde 60—70 cm, og *buxus semp. suffruticosa* som adskillelse mellem gravstederne. Hovedgangene er tænkt udlagt med græs, delvis armeret med chaussebrosten, de små gange mellem gravstederne med grus.

Baghækkene af *buxus semp. rotundifolia* er tænkt holdt skarpt klippet, så at de, som det fremgår af planen, danner